

О. А. Менська

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова

ЗАКЛАД КУЛЬТУРИ ЯК СУБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Відповідно до ст. 1 Цивільного кодексу України (далі — ЦК України) [1], цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників. Учасниками таких відносин є, зо-

крема, заклади культури, які набули статусу юридичної особи. Закладом культури вважається юридична особа, основною діяльністю якої є діяльність у сфері культури, або структурний підрозділ юридичної особи, функції якого полягають у провадженні діяльності у сфері культури (п. 5 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про культуру» [2]).

Заклади культури мають право створювати юридичні та фізичні особи з метою провадження діяльності у сфері культури самостійно або з використанням будь-яких форм посередництва у цій сфері у визначеному законодавством порядку. При цьому законодавчими актами можуть визначатися особливості утворення окремих закладів культури (ст. 9 Закону України «Про культуру»). Наприклад, особливості утворення відповідних закладів культури визначені законами України «Про музеї та музейну справу», «Про бібліотеки і бібліотечну справу». Водночас в Україні діють заклади культури, утворені відповідно до підзаконних нормативних актів УРСР, наприклад, постановою Центрального Комітету Компартії України і Ради Міністрів Української РСР від 24.11.1981 р. № 584 «Про оголошення ансамблю пам'яток історії та культури у селищі Качанівці Чернігівської області Державним історико-культурним заповідником» [3] був створений одноіменний історико-культурний заповідник, якому згодом було надано статус національного [4] та внесено до переліку музеїв, в яких зберігаються музейні колекції та музейні предмети, що є державною власністю і належать до державної частини Музейного фонду України [5].

Відповідно до ст. 81 ЦК України залежно від порядку створення юридичні особи поділяються на осіб публічного та приватного права. Водночас з приводу обрання в ЦК України критерію для класифікації, як слушно зауважує В. М. Зубар, слід вважати все-таки не порядок, а мету створення, а також сферу, в якій може діяти та або інша особа [6, с. 34]. Тобто заснування юридичних осіб публічного права має певні особливості. Так, Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва своїм листом від 29 червня 2006 р. № 4643 «Про порядок утворення юридичних осіб публічного права» звертає увагу, що юридична особа публічного права

створюється розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування [7], що і закріплено у ч. 2 ст. 81 ЦК України. Слушною у цьому значенні вбачається думка І. В. Спасиво-Фатєєвої, яка зазначає, що залишити регулювання юридичних осіб на рівні спеціальних законів без чіткого визначення основоположних засад їхнього статусу, організаційно-правових форм, видів, назв у ЦК України неможливо [8, с. 77]. Тут варто погодитися із думкою І. М. Кучеренко, яка зазначає, що система організаційно-правових форм юридичних осіб має встановлюватися законодавством, вона повинна бути вичерпною і наведена саме у ЦК [9, с. 27].

Отже підставою для виникнення відповідного суб'єкта може бути розпорядчий спосіб його створення. З цього вбачається, що державний або комунальний заклад культури є юридичною особою публічного права, а приватний заклад культури відповідно юридичною особою приватного права.

Видова характеристика закладів культури має велике як наукове, так і практичне значення. Оскільки кожен вид закладів культури відрізняється своїми особливостями організації діяльності, яку провадить, має свої специфічні характеристики, які безумовно впливають на існування цих закладів та реалізацію ними своїх функцій.

При цьому необхідно зазначити, що є потреба у відмежуванні участі осіб приватного й публічного права у цивільних правовідносинах, оскільки така участь залежить від суб'єкта здійснення таких правовідносин, пояснюється невизначеністю змісту поняття «юридична особа публічного права». Адже нині у нормативному порядку законодавцем наділені статусом юридичної особи публічного права, окрім іншого, окремі структурні підрозділи таких осіб. З цього приводу справедливо зазначає Ю. М. Жорнокуй, що у цивільному праві мають залишитися лише ті організаційно-правові форми юридичних осіб, які можуть бути створені приватними особами [10, с. 45].

Участь закладів культури як юридичних осіб суб'єктів публічного та приватного права у цивільних правовідносинах відбувається на основі їх цивільної правоздатності. Такі юри-

дичні особи здатні мати такі ж цивільні права й обов'язки, як і фізичні особи, за винятком тих випадків, які передбачені у законі, та тих, які за своєю природою можуть належати лише людині (ст. 91 ЦК України). Окрім того, виняток становлять і цілі діяльності таких юридичних осіб. Так, основним видом діяльності закладу культури є діяльність у сфері культури, передбачена ст. 12 ЗУ «Про культуру». При цьому зауважимо, що заклади культури, з урахуванням різних організаційно-правових форм господарювання і власності, можуть одночасно з основною діяльністю провадити іншу господарську діяльність і одержувати від неї доходи, якщо інше не встановлено законом і така діяльність відповідає меті, з якою вони створені. Така можливість здійснення закладами культури як юридичними особами публічного права діяльності, спрямованої на отримання прибутку, реалізовується в порядку ст. 86 ЦК України. Доходи, одержані від такої діяльності, оподатковуються на загальних підставах згідно із законодавством (ст. 19 ЗУ «Про культуру»).

Розкриваючи зміст цивільних правовідносин за участю закладів культури, необхідно підкреслити, що законодавцем визначена специфіка регулювання відносин за участі цих осіб, яка проявляється у регулюванні відносин закладів культури з іншими учасниками правовідносин і яка деталізується як зовнішніми, так і внутрішніми відносинами. Зокрема ст. 21 ЗУ «Про культуру» детально визначає особливості трудових відносин та працевлаштування в закладах культури, зокрема мова йде про вимоги, які ставляться до керівників державних, комунальних та закладів культури із статусом «національний». Так, керівник державного чи комунального закладу культури обирається за конкурсом. При цьому вимоги до такої особи досить деталізовані: нею може бути особа, яка має вищу освіту, стаж роботи у сфері культури не менше трьох років, володіє державною мовою та здатна за своїми діловими і моральними якостями, освітнім і професійним рівнем виконувати відповідні посадові обов'язки (ст. 21, 21¹ ЗУ «Про культуру»).

Водночас варто сказати, що за чинним цивільним законодавством цивільні правовідносини за участю юридичних осіб

публічного права відбуваються за тими ж актами цивільного законодавства, що й цивільні правовідносини за участю юридичних осіб приватного права. Однак, розглядаючи цей аспект, необхідно зазначити, що законодавцем визначені певні особливості, зокрема мова йде про можливість юридичної особи публічного права набувати право власності на майно, передане їй у власність, та на майно, набуте нею у власність на підставах, не заборонених законом (ст. 329 ЦК України). Однак дане положення має певні застереження, оскільки не може розповсюджуватися на всіх юридичних осіб публічного права, адже за чинним цивільним законодавством такі особи не можуть набувати права приватної власності на передане державою майно та на інше майно, набуте у результаті їхньої діяльності. До прикладу, така особливість проявляється щодо окремих музейних предметів, музейних колекцій, музейних зібрань, які складають Музейний фонд України. Так, Музейний фонд України складається з державної і недержавної частини. До державної частини Музейного фонду України належать музейні предмети, музейні колекції, музейні зібрання, що є державною власністю, зберігаються у державних музеях, у тому числі музейні предмети, музейні колекції, музейні зібрання, що зберігаються в музеях, які належать до сфери управління місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а також у музеях, створених при підприємствах, в установах, організаціях і навчальних закладах державної та комунальної форм власності чи у їх складі. Окрім того, до державної частини Музейного фонду України належать також предмети музейного значення, що підлягають внесенню до державної частини Музейного фонду України, що зберігаються на підприємствах, в установах та організаціях державної і комунальної форм власності (ст. 15¹ ЗУ «Про музеї та музейну справу» [11]). Тобто власником музейних цінностей, які входять до державної частини Музейного фонду виступає держава, а музеї, які ними володіють, лише мають право розпоряджатися такими об'єктами на праві оперативного управління, що впливає із положень ст. 133 Господарського кодексу України, і несуть відповідальність за їх збереження перед державою.

Таким чином, у діяльність у сфері культури залучені як приватні юридичні особи для здійснення завдань публічного характеру, так і держава як регулятор суспільних відносин у сфері культури. З цього вбачається, що заклади культури мають подвійний статус: з одного боку, вони є учасниками публічно-правових відносин, а з іншого — виступають у якості рівних учасників цивільних правовідносин.

Література

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство України. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. — Назва з екрана.
2. Про культуру : Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство України. — Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>. — Назва з екрана.
3. Об объявлении ансамбля памятников истории и культуры в поселке Качановке Черниговской области государственным историко-культурным заповедником : постановление Совета Министров УССР, Центральный Комитет Компартии Украины от 24.11.1981 № 584 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP810584.html — Названня з екрана.
4. Про надання статусу національного Державному історико-культурному заповіднику «Качанівка» : Указ Президента України від 27.02.2001 № 118/2001 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство України. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/118/2001> — Назва з екрана.
5. Про затвердження переліку музеїв, в яких зберігаються музейні колекції та музейні предмети, що є державною власністю і належать до державної частини Музейного фонду : постанова Кабінету Міністрів України від 2 лютого 2000 р. № 209 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство України. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/209-2000%D0%BF/print1486048656788878> — Назва з екрана.
6. Зубар В. М. Юридичні особи публічного права як учасники цивільних відносин [Текст] / В. М. Зубар // Актуальні проблеми держави і права. — 2008. — Вип. 43. — С. 33–36.
7. О порядке образования юридических лиц публичного права: письмо Государственного комитета Украины по вопросам регуляторной политики и предпринимательства от 29.06.2006 № 4643

[Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/DP1877.html — Название с экрана.

8. Спасибо-Фатеева І. В. Юридичні особи за Цивільним кодексом України [Текст] / І. В. Спасибо-Фатеева // Право України. — 2014. — № 2. — С. 70–79.
9. Кучеренко І. М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права [Текст] : монографія. — К. : ІДП, ДП «Юридичне видавництво «Аста», 2004. — 328 с.
10. Жорнокуй Ю. М. Проблемні питання застосування конструкції «юридична особа публічного права» [Текст] / Ю. М. Жорнокуй // Право та інновації. — 2016. — № 4 (16) — С. 41–48.
11. Про музеї та музейну справу : Закон України 29.06.1995 № 249/95-ВР [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство України. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80> — Назва з екрана.

А. С. Савченко

кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри цивільного права та процесу факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ

«ДОБРОСОВІСНІСТЬ ВОЛОДІННЯ» ЯК ОЗНАКА НАБУВАЛЬНОЇ ДАВНОСТІ В КОНТЕКСТІ САМОЧИННОГО БУДІВНИЦТВА

За загальним правилом, відповідно до п. 10 Постанови Вищого спеціалізованого суду «Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав» від 07.02.2014 № 5 [1], і з огляду на положення ст. 376 Цивільного кодексу України (далі — ЦК) [2] право власності за набувальною давністю на об'єкт самочинного будівництва не може бути визнано судом, оскільки цією нормою передбачено особливий порядок набуття права власності на нерухоме майно, що збудоване або будується на земельній ділянці, не відведеній для цієї мети, або без належного дозволу чи належно затвердженого проекту, або з істотним порушенням будівельних норм і правил. І більшість судів притримується даної позиції і відмовляє у задоволенні позовних вимог саме на підставі п. 9, 10 зазначеної Постанови